

ԵԶՆԱԿԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԿՈՒՐԱՍՅՈՅ

ԵՂԵ ԱՂԱՆԴՈՑՆ ԷՔԹԱՆՈՍԱՑ

ս. ԲԱՐԵՂԱՆ Վ.

Պղնկայ ոսկեդիրնիկ մատենիկս մինչև 1884 թ. կարծուէր ինքնագիր հեղինակութիւն, Է. Յ. Թորոնիանի գրական ապագուցումներն առաջ ալ, մեծ կասկածներ էինք աւ որ մա ինքնագիր չէ, այլ հաւաքածոյ կամ թարգմանութիւն Յունական Բ. Գ. Դ. դարու շատագովմերու և հայրապետաց գրուածներէն: Այս առաջին տարալիութիւն աւորի եղաւ մեզ հայկական ղեցաբանութեան և չեթանոսական հաստատանաց քաջակայութիւնը, իթէ գիրքը ուղղակի մի հայէ կամ հայոց համար գրուած լինէր, ահուշտ մեծ մասը՝ դաւանարանական, իմաստասիրական կարծեաց եղծմանը մուրհաւ կը լինէր. մինչդեռ ըստ ներկայիս քա. ժամանակ չորս գրքերը նուիրուած են Հայաստան. ժէն դուրս ծնունդ առած վարդապետութեանց. հեղինակը Յունաց և Պարսից իմաստասիրաց կարծիքները բնծելու և ջրելու զգալած է. իսկ հայերու նկատմամբ մի տեղ միայն հարեակրի ղեկի կու տայ բառի մը նկատմամբ, որ պատահ. հաքար հումաթիւ իմաստ մը ունի երբայցերէն, յունարէն և ասորերէն բառի հետ, որ լոկ մի թարգմանի ծանօթութիւն է և կամ եկամուտ յաւելուած. «Էպոք» կոչէ զնուս պսմ արագու. թեանն, որպէս զի ստիւթ՝ թէ քան զհոգիս թեթեւք եմ, քանզի ոգոյ և հոգիս ամուռ երբայցեցերէն, յունարէն և ասորերէն ուշաւ է, մա թէ և հա. յերէ ոգ յանր միտ հեթէ՝ նոյնպէս զտառի. յոր. ժամ տազմապեալ որ յունքէ իցէ՝ սաս. չետ ոգի կլանի, չետ ոգի առնու, և այնու գորոյս՝ զոր կլան ծծեմք՝ յայտ առնէ, (էջ 90 տող 14). Թարգմանութիւն ըլլալու երկրորդ տարակոյսն բնականաբար կը հետևի յունական շատագովմերու գումարէն. որոնք երեք դար ամբողջատ քա. մասիրական պայքար մղեցին հեթանոսաց կոր. մից և աստուծոց դէմ, և հեղինակն ուղղակի կը խօսի սոցեաց իմաստասիրաց մասին Գ. գրոց մէջ, որոյ սկիզբն յարմարագոյն էր ղմիլ էջ 201. «Անդարն որպէս երանիլին Առաքեալ ստէ՝ Ժմիլ մախրթեաց ամուղակի գրեթէ կապիտած է յետ. մորջ բառից հետո՝ Յայտագոյն և աւելի գեղագիր բարդիմներ երեցան Դ. դարու հայրապետք և ե. հեղինակաց գրէք, որոնք չբաւականմալով յոյն շատագովմերու մման իմաստասիրական հոգի վրայ կորի մեղիով, դիմեցին յայտնալով դիտութեան և վկայութեան գրոց սրբոց, հաստատացեալները արմատապէս ամրապնդելու մոր յաղթանակող կրօնից մէջ, ըստ բանից հեղինակին. «Էւ արդ ինդեղնոյ Աստուծոյ գործն յայն է վար. տաղիմն իբրց մշմարտութեան առանց գրոց յամղիմանի, և վկարեանալն մերքմիս և ոչ մերմարտեանալ՝ զորով արբով յանդիմանեալ» (էջ 111 տող 10).

հետ. այնուհետև ճամապարն քաջուեցաւ եւրոպական ըմմաղատներու ըստ կարելոյն ուսումնասիրելու ծեղմիս գիրքը, բազմակողմանի կերպով ջնամալով մշղիւ մտոր մատենագրական, քրական և իմաստասիրական արժանիքը և թիրութիւնը. Գրի առաջարկած ծրագրէն դուրս ըլլալով զբաղիւ ամոր մերքին բովանդակութեամբ, խմբագրութեան արտաքին տեսակը ուսումնասիրաց ուշագրութեան կը մեղադարձանք:

Եզնկայ գիրքն ամբողջապէս հասած չէ. իսկ մերկայ խմբագրութիւն ամյաջող իրալով բաժ. մուրն է Է. Բ. Գ. գրքերու. որովհետև այդ գրոց բովանդակութիւն կը պարունակէ իրարմէ անկախ միութիւն, զորս մի և նոյն խորագրի տակ չէ կարելի դասաորել: Եթէ մերկայիս ի ծեղմն ունեցած մատենիկը յետին դարու համառոտ խմբագրութիւն չէ աւելի ընդարձակագումի մը մը զոր կորտածած պէտք է կարծել, այն ատեն, միտ դրելով ըազմազամ միութիւնը՝ որոնք վրայ կը խօսի, պէտք է այլ և այլ ամբողջատներու քաժամիլ և ցրուած հատուածները ի մի դասաորել ըստ իմաստի, և ղեղինակս ինքն իւր գրութիւնն այլ և այլ ճառերու քաժամած լինելն, ըստ տարբերութեան խօսած միւթոցն, կը յայտնէ այսպիսի բացատրութեամբ. «Բայց մեզ հարկ եղև ի սիրոյ բարեխմբաց, և յոչ ուղիղ հարելով ընդդիմապացն, ըստ միտու տկարութեան, ապաւինալ յԱստուծոյ շնորհսն, միւլի ի խոյր հառեցի». էջ 22. տող 11, Դարծիւ և այլուր «Որպէս ըաղար ամ. զամ յոզմագոյն օրինակեք ոչ մոռացար յառաջն հառն յայտ առնել: Էջ 144 տող 13: ուշի ուշով ըմթերցողն ապահովապէս պէտք է մոռանելու առթիւ տայ հեղինակի մի թիւթ վրայ ճառած ժամանակ ղեռ չաւարտած անցնիլն ի միւսն, և կցել շատ ամզում երկու խոյրի առանց մերքիլ կամ արտաքին աղերս ունենալու միմեանց հետ. ուստի այդ եմթաղորութեան իմում վերայ մեղ թոյլ կու տամք ըսել՝ որ սկզբնագրի մէջ առաջին ճառը լինելու էր.

Ա. Յաղագս Նախախնամութեան.

Բ. Յաղագս Հեղինակի կարծեաց.

Գ. Յաղագս չարեաց.

Դ. Յաղագս աստուծային օրինաց.

Ե. Յաղագս իմաստեոցն Յունաց.

Ձ. Յաղագս Սաստառիչ.

Զ. Յաղագս շնչառեալն. ևն.

Գ գիրքը պալաս է. նոյն իսկ պէտք է կանխիլ քան զԱ. գիրքը: Որովհետև ծեղմիկ պիտի խօսէր Յունաց իմաստասիրաց վարդապետութեանց դէմ, ուրեմն ընկալած է որ կանխիլ իւրաքանչիւրի կենսագրութիւնն տար և ամոր իմաստասիրական դրութիւնը պարզաբանէր ըմթերցողին, և իսկապէս զայդ կ'ընէ եզմիկ սկսած էջ 220 տող 23. մինչև 229 տող 14. - Բայցորդը «Ան Սերուքա» մինչև էջ 238թ վերջը ամբողջ իմն է. իսկ 238թ սկիզբը մախրթեաց և յետեղող բանից մի գոչ է ուր դարձեալ խօսքը քերելով յունաց իմաստեոց վրայ, արդէն կը կշտապղծէ ամենց իմաստագրութիւն իմ մարտաքին. որ է զոգմոր «Ձի յոր. ժամ զմորա մեծարոյ «Կարեւն» (իմա՝ Կարծիսն)՝ զծծեցողն, և համցող զմա յայաց իւրոցն խա. բեցելով, ապա ցուցցուք թէ ոչ Աստուծոն է, և

1. Բազմապիւլ, 1889 էջ 14-20, և այլն:

2. Զամեղն Ամսորստի, 1908, էջ 289, և այլն:

3. Լաւ. ուղղ. Նարայրի (Յառաջն. էջ 40):

A.R.A.R. @

գի՞ծէ մորա արարածք»։ Այս խօսքերը թոյլ կու տան ճետեցեմը որ Գ. գիրքը պէտք է կամեմէ քսմ զԱ, որովհետև առաջին գրող սկիզբէն արդէն Աստուծոյ վրայ ԿԵ խօսի և անոր արարածոց։ էջ 241.....

Եզմիկ իմ աղբիւրէ որ օգտուեղ է, պահեր է ա. մոր բնորոշ խօսելու եղանակը. մի տեղ կը խօսի եռամիւլում. մայիսամիսնդիր և ինքնամիստան և. րիտասարդ ջատագովը, ուստի չի խորշիլ բուռն և կրակոտ բացատրութիւնէ. «Եւ արդ ըմզ մմա իսկ (Պղատոմի որ իմաստմազովմ է փիլիսոփա. մերէմ) Կարեօցուց զուրիթան բանիւր... զի մորա առաւել գտամի չեմանուցեալ զԱստուած և ոչ զարարչութիւնն արարածոց»։ էջ 241. տող 8. Կիմիւղեռն մի ուրիշ տեղ արդէն փորձուած և հասու. անցած գիտութեամբ և հեղինակութեամբ մի անձնաւորութիւն, քարեկամներու խնդրամօք և սիրոյ հոգեմար, ակամայ մրցելու առաջարկով կը մտնէ, ոչ վստահ իւր ուժերու վրայ, այլ Աստուծոյ շնորհաց օգնութեամբ ոչ թէ յաղթելու համար, այլ խոնարհարար Եզմիկեալ սովորելու (կամ սովորեցնելու) համար. «բայց մեզ հարկ եղև ի սիրոյ բարեկամաց, և յոչ ուղիղ հայելոյ ըմզդիմակացն, ըստ մերուտ տկարութեան ապաւինեալ յԱստուծոյ շնորհսն, միևի ի անզիր ցարկոց... քսմզի ոչ եթէ անիրաւութեամբ իմ յաղթել չամար, այլ իրաւամբ զճշմարիտն ուսանել (ուսուցանել)»։

Համառօտի մերկայացցնելով մեր երբեմնի դիտողութիւնները և յամօնելով ծնունդահայր մոյմ ուղղութեամբ լուսաբանելու դեռ ևս՝ հիմնարկող դարեւ լուսազոյն եղեակարութիւնը, հայկական մտքի կամ զբոյն արդիւնք, կ'առաջագրենք մեր բառական ուղղագրութիւնները։

Էջ 5 տող 8.

«Նա և որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպտորուութիւն աչացն՝ զաղտն և զբիծն ի բաց պարզել, զի մի՛ մթարքն՝ որ զբարձր շուղայցն, արգել հայելոյ ի յատուութիւն լուսոյն լինիցին»։ ուղղ. որ զբարձր ցայցնե՞ ։ Աչքերու աղտը և բիծը, ամենուն յայտնի է որ երբեք չէ կարող չորայ։

Որպէս զի աչքը չտեսնայ, հարկ է արգելք մ'ընդդէմ գայ բրին որ պայծառ տեսնելուն արգելք լինի. այդ արգելքը չէ կարող չորայ, որովհետև կեղտ է և թարախ. չէ կարող «Նորայ», զի թանձր է և ծեփ եղած ականողեաց վրայ. ուրեմն աւելի հաւանական է որ այդ աղտն և բիծն գտն յարաւ վրայ և փակեն աչքի տեսութիւնը. իսկ մարաքը, փոխել կամ համեմատել ընդ «Մթեր»ին դա սխալ կը լինի. վասն զի մթարքը, պարզապէս նը.

շանակում է աղտ, բիծ, որ ոչ թէ ժողոված, հաւաքուածի իմաստն ունի, այլ արգելք լինելու, ծածկելու, վարագործելու. աչքի հիւանդութիւն ունեցողները միշտ այս բացատրութիւնները ունին բերանին. հետեապէս մարաքը, իրբեւ ժողովրդական բառ, համեմատելով «միգար»ին հետ որ չկայ բառագրոց մէջ, պիտի նշանակէ մութ — առնող, մթնցնող, վարագործող ։ Յարգ ևս ուսմիկ բերան կայ՝ լուսառ, մթնառ և այլն նման բացատրութիւններ։ Ուստի չորայը, նշանակութիւն ունենալով տեսնողի համար, իսկ աչքի ցաւ ունեցողի համար՝ պատճառելով խաւար, մութ, մարաքը, ուրեմն ոչ թէ կը փայլի այլ բնդհաւ կառակը սև շուր, սև վարագոյր (փէրտէ) կ'իջեցնէ բիբերու վրայ (Այս բառի մասին Նորայր Բառաքնն. էջ 69. Հնդէս Ամս. 1907, էջ 312)։

Էջ 6 տող 19.

«Զի ոչ ոք է առաջին քան զնա... այլ ինքն է պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն և ի գոյանալ եկին ի չգոյէ և՛ ի գոյ»։ Ուղղ. ի չգոյէ ի գոյ։ Եթէ այսպէս ընդունինք, մեծ հակասութիւն կը լինի հեղինակի մտքի հետ. զի Աստուած արարիչ է ամենայնի յոյժնչէ ածելով ի գոյ զամենայն. և ոչ թէ ինչ որ գոյացաւ՝ ի գոյէ և ի չգոյէ եղաւ, այլ այն է յատուկ արարչին որ զամենայն յոյժնչէ արար։

Հմտ. «Որ ոչ այնու միայն զարմաշալի է, զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյն, և եցոյց յոյժնչէ յինչ՝ զչսնն», էջ 7 տող 17։

Էջ 17. տող 13.

«Այլ նա աւաստի իրբեւ զկառա իմն լծեալ ի չորից երկվարաց զաշխարհս տեսանեմք... և զօրութիւն իմն ծածուկ կառաւար, որ զչորս կազեցողսն ընդ միմեանս ի հաշտութեան և ի հաւանութեան պահեալ նուաճէր»։ Ուղղ. Նուաճէր. ինձ յարմար թուի ներկայ գէճը քան թէ անկատարը, խօսելով Աստուծոյ նախախնայ մութեան վերայ, որ անշարժն է և մշտնջենաւոր։

Էջ 19. տող 7.

«Կամ ուստի՝ են անզգամութիւնը, զի տեսանեմք երկուս աբա միազգիս ընդ միմեանս գրգռեալ, միմեանց մահու և արեամբ ծարաւի են»։ Ուղղ. արեան։ Յառաջ քան զսպանութիւնն՝ արեան ծարաւի են. իսկ սպանութենէ յետոյ արեամբ յազենալով, այլ ևս ծարաւի չէ կարելի ըսել։

Էջ 22. տող 21.

«Քանզի ոչ եթէ անիրաւութեամբ ինչ յաղթել ջանամք, այլ իրաւամբք զճշմարիտն ուսանել»։ ուղղ. թերևս ուսուցանել։ Քանզի պայքարողն ոչ եթէ կ'ուսանի (ի բաց առեալ մի խոնարհական համեստ բացատրութիւն) այլ կ'ուսուցանէ զհակառակորդը. «ուստի և լիցի նոցա զճշմարիտն ուսանել»։ Հմտ. էջ 68 տ. 4.

Էջ 36. տող 16.

«Որպէս և այժմ սպանողը յորժամ ի պատիժս մտանեմ ոչ բարերարս զպատժս ծուռն կոչեն».... ուղղ. թերևս մատնիս. քանզի դատաւորք վճռով պատժի կը մատնեն, և ոչ թէ յանցաւորն իր կամքով մատնե. այլ է ի դատաստան մտանել, զի ճննութեան ժամանակ է, իսկ վճռէն յետոյ ակամայ՝ մատնեն ի պատիժս։

Էջ 47. տող 26.

«Արդ ժողովոյց թշնամին զմարդն անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ ստուգեալ գիտէր՝ եթէ այնու նմա փնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեօք ի բերաս մատուցեալ, եթէ լինիցի և թէ չլինիցի»։ ուղղել ի թերեւս։ Ձի Սատանայ երկբայութեամբ հարց ու փորձի կը մտնայ նախամարդոյն հետ, բերես ըլլայ կամ չըլլայ։ Որպէս նաև Պարսից քէշին գտողը Զրուանայ համար գրեն. «Զհազար ամ յաշտ արար՝ զի բերես որդի մի լինիցի նմա» էջ 113։

Էջ 69. տող 18.

«Եւ այլոց զգարս իգականս կալեալ թովութեամբ յընտելութիւն մարդկան ածեն, ջրեցուցեալ զթոյնս սպանողս»։ Ուղղ. իժակերպս. Գարբ և իժ անբաժան յիշին ամէն տեղ, քար իժակերպ՝

իրիւ թունաւոր. թովչնեբը կ'ընտանեցնեն և յայնմ է անոնց ճարտարութիւնը. իսկ թէ քարք իգականս է թէ արուականս՝ ոչ ոք անշուշտ նշանակութիւն կուտար։

Էջ 98. տող 24.

«Եւ զառլէզն ի շանէ, և այն ոչ եթէ անձինք ինչ են, այլ անուանք գրանգտաւնաց»... ուղղ. Բանդագոյանաց։ Որովհետեւ ցնորական երեւոյթք են և երեակաւութեան ծնունդ թէ իշացուլն, թէ ծովացուլն և թէ Արալէզն, ուստի և բանդագոյանաց անուններ են։ Հմտ. «Եւ բազումք ի փիլիսոփայից առասպելական բանիչք բանդագոյեալք» խոստանան զԱստուծոյ պատմութիւնս կատարել (կարկանդակ?)» էջ 240 տող 22.

Էջ 139. տող 9.

«Եւ այնու ոչ միայն զՈրմիզդ անմիտ առնեն, այլ և զԱրհմ» բարի բարի աւարածոցն հնարագիւտող ուղղ. կիտաղրութիւն, զԱրհմ բարի (բուծ) բարի աւարածոյն (եզակի)։ Եթէ Որմիզդ յոյսը չը կարենալով ստեղծել, անմիտ կոչէ զնա՝ հեղինակս, ուրեմն Արհմ որ զայն գտաւ պիտի կոչուի՝ բարի, և բարի արարածոյն հնարագիւտ. ուստի անհրաժեշտ է ուղղել կիտաղրութիւնը։

Էջ 139. տող 18.

«Տեսանեմ զի կամօք է չար և ոչ ի ծեկ»։ ուղղել յօժարիմ «ի բեկ», զի չարն ոչ եթէ ծննդեամբ լինի մարդոյ մէջ, այլ կամօք և անձնիշխանութեամբ։ Հմտ. «Եւ դեքն ոչ զատք ի բեկ, այլ կամօք» էջ 140 տող 9. — էջ 144 տող 10 և այլն։

Էջ 143. տող 5.

«Դարձեալ՝ եթէ աստուածք նոցա մահկանացուք իցեն, ինքեանք յարութեան ակն զիմարդ ունիցին, և մանաւանդ երեք մատնակն յարութեան՝ զոր չէ պարտ յարութիւն համարել, այլ չյարութիւն»... Զինչ է սերեքմատեան յարութիւնն. ոչ ինչ։ Մեզ թուի ուղղելի երեքարմատեան. որպէս երեք սկզբունքի վարդապետութիւնը և Պարսիկը երկար-

մատեան էին, որ է բարւոյ և չարի, իսկ Մարկիոնն և հերձուածողը նմա համամիտք, երեք սկզբունքի վարդապետութիւնը յղացան, զոր և այսպէս բացատրում է հեղինակս. «Եւ հոգեալ երիս առաջս (իմա արմատա) ուսուցանէ (Մարկիոն) 1. «գթարայ, 2. և քարդարոյ 3. և զլարոն». էջ 297 տող 1:

էջ 147. տող 17.

«Գոռեխո» որ նոյն է ընդ «Բոռեխո». բայց ժողովուրդը սովորաբար և ընդհանրապէս վերջինս պահեր է գործածութեան մէջ:

էջ 149. տող 1.

«Եւ այլն ևս ինչ մի ի ջուրս է, և զմեր պէտա ոչ հարկանիցէ, բայց միայն զի զկծեցուցանիցէ ու ... Դիտելի է որ և Եւ այլն ևս» անուն է մանր ճճւոյ որ գտանի ծովերու մէջ, որու անունը հարկաւոր է ստուգել:

էջ 206. տող 24.

«Եւ ապա ի Հելլէնս, որ են Յոյնք՝ առ Կեկրոպաւ, և ևս յետոյ առաւել աւտիք առ Կոռնաւն և Բէաւ, և Դիաւ և Ապողոնիոն... ուղղ. առաւելան դիք: Եթէ յատուկ անուան տեղ ընդունուի, յարմար թուի ուղղել առ Հոռովմայեցիս. ապա թէ ոչ «առաւելոյ մակրայի վրայ կրկին ածանցելով «ասոյ» և «սո» որ փոխանակեր է «նոյ» տեղ, կը ստանանք մեր ուղղագրածը: «Եւ ևս յետոյ առաւելան դիք առ Կոռնաւ... և առ այլովք բազմօք, զորս մի ըստ միոջէ աստուածս անուանէին»:

էջ 208. տող 7.

«Արդ ի խնդրելն փիլիսոփայից զԱստուած ի բնական օրինաց՝ որ ի միտսն անկեալ է ու. ուղղ. տնկեալ է? բնական օրէնքն, աստուածութեան լոյսն է տպաւորեալ ի միտս մարդոյ, և է տնկակից բնութեան նորա: Անկեալն կը յիշեցնէ սերմն սերմանացանի որ ինկած է մարդոյ մտաւոր արտի մէջ, բայց ո՞րն է բնական միտք հեղինակիս:

էջ 228. տող 8.

«Եւ զմարմին իբրև զայլսն կորստական համարին, և զշունչն փոփոխելի ի

մարմնոց ի մարմինս, զոր և ոչ նոքա յայտնի կարեն առնել, և ոչ այլքն աւագագոյնք ջան զնոսա: Չի ամենեւեմն առաւելս արկանեն, և թէպէտ և կէսքն հասին ճշմարտութեանս, չկացին ի ճշմարտութեանն»... ուղղ. առաւելս կարկոտեն? ինչ բան որ յայտնի չկարեն ապացուցանել, անպատճառ կամ պիտի կեղծեն, կամ առեղծուածի ոճով պիտի գրեն, և հանելուկի ձևով առաջարկեն, այդ ձևը ըստ զրոց առաւել արկանել է. իսկ երբ որ և իցէ ճշմարտութիւն կցկուոր և պատկաւտ խօսքերով յայտնի առնել ճգնեն, այս ևս ըստ զրոց՝ առաւելս կարկատել է: Ըստ առաջին իմաստին հմմտ. «Եւ ասէ ցնոսա Սամիսոն. «Արկից ձեզ առաւելս, և թէ առեղծանելով առեղծանիցէք ինձ» Դատ. ԺԻ. 12:... իսկ ըստ երկրորդին հմմտ. «Արոյ թողեալ զճշմարտութիւն Հոգւոյն, և նստի առաւելս կարկատե» էջ 253 տող 15:

էջ 297. տող 26.

«Եւ զայն ոչ գիտէ թէ յորժամ ի մարմնոց մատն մի կտրիցէ առնուցու, զամենայն մարմնոյն իսկ վկայէ՝ սակաւ ինչ մասնն կտրեալ» ուղղ. «մասն մի... մարմնոյն իսկ վկայէ»... Մարկիոն սուրբ գրոց կէսն չէր ընդունիր՝ իբրեւ խոտան. իսկ կէսն կ'ընդունէր՝ իբրև պիտանացու. «զի ի պատգամս Հոգւոյն սրբոյ իշխեաց ձեռն արկանել, զկէսն հատանել ընկենուլ իբրև զխոտան և զկէսն ընտրել առնուլ իբրև զպիտոյս ու: Եզնիկ օրինակ կը բերէ մարմինը, որու մի մասը եթէ կտրես, բոլոր մարմնոյն վնաս է:

էջ 306. տող 25.

«Նեղեա զմարմինդ գիտութեամբ, զրոց վկայութեամբդ ուղղել. Միտե՞ Գիտութիւն ոչ նեղէ մարմինը, այլ պայծառացուցիչ է նորա: Իսկ միւս գիտութեամբ՝ գոնէ կը նշանակէ ամրանալ՝ հաստատուիլ գիտութեամբ: Հմմտ. միտա զմարմինդ նեղութեամբ և զսիրտդ երկիւղին Աստուծոյ: Վարք Հարանց. իզ, Բեռեռն ընդ երկիւղք զմարմին իմ. Սաղմ. ՃԺԹ:

Հ. Գ. Ն.